

له ئاوپینهی ئەم گووتاره دا تیشکی چەند چرایه

دیکەش کورد له شوینی خۆی دا بی کوتە دەکات . که راپه پینی 948 (وئبه) به رپا بوو وازاندره کلیل خرایه قفلی خه زینهی قاروونه وه .

ئو رهخه سازه ، که به خاترا نه پینی ده لاین رهخه ساز ده نا که نجیکی عاتیفی درشت پینی سافیلکه ی سه رابی به پرۆش و دلسۆزه ، چاوی خۆی بریه شیعی کوردی و به راودی کرد له گه ل شیعی شیلی و نازانم کئی و بریاری خۆی ده چواند به هیچ و بووچی ی شیعی کوردی . نه گه نه ختیک رهگی سه قافه ته که ی به ناخی واقیعا چووبایه ، چاویکی ده گپرا به و ده ورو به ره ی شیعی کورد و شیعی نه ورو پای لی هه لقولیوه ، نئجا لیسته ی ده گرتوه بو ژماره ی فابریقه کانی هه له بجه و به رمه نگه ام .. دریزایی رینگه ئاسنه کانی کوردستان و ئینگته ره ی به یه کدی ده گرتن .. سه ر ژماری کتبخانه و چاپخانه کانی رانی و ئوکسفوردی ده کرد .. بیری له ئوتیله کانی له ندهن و دهوک ده کرده وه .. زانکو کولیجه کانی به یه کدی ده گرتن .. پاپوړو ته یاره کای کورد و ئینگیزی ده نرخانندن .. بانکه کانی له هه ردوو ولاتدا ده ژماردن .. بنگه ی پیشه سازی و له ش سازی و زهوی هونه ر سازی و .. سازی . (لانکه شایه ر) و (بیتوین شایه ری) هه لده کیشان و نئجا که بوی پوون بووه له هه موو سازوبازو نازیکدا کورد هاوشانی ئینگیزی دوو په نجه ی شاده ی هه ردوو دهسته کانی له بیبیله ی چاوی گوران و نالی و حاجی قادر ده چه قانده کویرایی ی داده هینان ، ئیمه ش چه پله ریزانمان بو ده گپرا و ئافه رینمان لی ده کیشا .. مه لاحه سه ن چه ند حه قی بوو گوئی :

«ئە ی میله تی بی چاره عه جبه جاهیل و خامی»

بی گومان کاکێ رهخه ساز نه گه ر باری مادی کورد و ئینگیزی به یه کدی گرتبایه و هه ر له سه ر سافیلکه یی خۆی پویشتبایه بی نه وه ی بچیته وه بو نه وه یه مادییه میژوویی به کومه لایه تییه ناوچه یی یه ی کوردی له ئینگیزو له نه وروپا

له گووتاری کوپی زانیاری عیراق «دهسته ی کوردی» به رگی ده هم ، 1983 چه ند بابته تیک هه ن له هه ندی جیکه یاندا تی پینی هه لده گرن .

له پیشه وه گووتاری د . کامل بصیر له ژیر سه ره ناوی (رهخه سازیک و بیردۆزی هونراوه) دا هاتوه . ئو رهخه سازه چل سالیک له مه وپیش له (یادگاری لاوان) دا بی نه وه ی خۆی بناسینی شتیکی بلاو کردوته وه به ناو نیشانی (شاعیره کانمان) هه رچه ند ده قی گووتاره که مان لانییه به لام چی لینی نه قل کراوه له گووتاری کوپدا ریم ده دا به سه ر بابته ته که دا پرۆم . نه گه ر خوینه ریش وه کوو من نمونه ی بیروپای رهخه سازه که له ناو گووتاره که دا بخوینیته وه ، رهنگه نه ویش وه کوو من باوه ر به یینی که رهخه سازه که گه نجیکی دل گه رمی به پرۆش بووه بو سوودی کورد ، سه رکیلی ی به رقه ننه یه کی له سه قافه تی نه ده بی ی نه وروپا خویندووته وه بایی نه وه ی بیکابه دوژمنی شیعی کوردی ی نه وساو له مه و به رتریش ، واته هاتوه له تاکه کولانه ی شیعه وه به راوردی شاعیری کوردی له گه ل هی نه وروپادا کردوه و بریاری بی بایه خوی و بی نرخوی شیعی شاعیری کوردی داوه ، نه وه نده ش شلک بووه نه یه توانیوه سه رنجی ورد له واتاو راگه یانده کانی شیعی کوردی بگریته و به پوونی تییان بگات ، به په له ش شیعی سه ده ی نۆزده م و بیسته می ویکرا پیکاوون بی نه وه ی هه ست به خۆی بکا .

هه ر له بیرمه ، له سییه کاندا ، روئشنبیری نه وسای کورد وای ده زانی به بلاو بوونه وه ی خویندن و نووسین ته نگو چه له مه ی ژبانی کورده واری ده ره ویته وه و میله ته ئاسووده ده بی .. دواتریش وای ده زانی ده م دان له بییری سه ر به چینایه تی ده رگی کامه رانی به پرۆی میله تدا ده کاته وه . په دلی نه وگه نجانده نه ده هات ، بو ماوه ی چل سال و په نجا سالی

دابیری ، دههات بپریری ویران کردنی شار و دهشتی کوردستانی دهه چونکه نه تیاره خانه یان هه بوو نه هولی دانس و نه لوقنته شی و نه سینه مای دلگیر و نه شوینی مه له لی کردنی هاوینه و نه هونه رو نه چا په مه نی و نه هیچ ... دهه هولی و زوپنا حه یای کوردی ده برد له ته ک تیبی سیمفونی .

هه تا تیره له راسته حیسابی سپینه وهی شیعی کوردی پواله تیگی سه رکیلی و بی سه قافه تی و که م ئینسانی ئه م په خنه سازه دلسوزمان باس کردوه . که بیین به وردی و قوولی له هه لوهستی بکولینه وه حیسابه که ی که لیک به ره ژیرتر ده روا :

شیعی کوردی و پوشنبیری هوشه کیه که ی کوردی که لیک به ره ژووتر بووه له باری مادی کورد . نه که ره چاوه نوپر باینایه تا شیعی کوردی وه کوو به بیت و بالوره له به ره و پیش چوونی باری مادی و پامیاری و کومه لایه تی و سنعه تی ی کورد هه لقولابایه ده بوو شاعیر له کورد په یدا نه بی به رانبه ر شاعیری ولاتی پیشکه وتوو پابگیری . ئه م دیارده یه ی به ره ژووتر بوونی لایه نی ئه ده بی و (هوشه کی - عقلی) کورد له لایه نه ما دیه که ی کورد مه ته لیک نییه به که س هه ل نه بی : کورد که ناتوانی له به ره هه زارو یه ک فابریقه ی ته بیاره و رادیوو دوربینی هه بی ده توانی نووسراوی له نده و پارس و قاهیره بخوینینه وه ، له کوینیشه وه توانیوه تی له دییه ویرانه کانی کوردستاندا هه لسه فه ی ئه فلاتوون و مه نتیقی ئه ره ستوو فه له کیاتی په تله میوس به دهرز بلینه وه .. بارته قای مه لای ئه سته نیوول و ماموستای لاهور له سه ر پرسیاره کانی زانسته ئیسلامیه کان بدویت و بنووسیت . خویندنه وه ی شیعی متنبی و حافظو جلال الدین پرومی وه ک دروست کردنی کارگه ی ئوتوموبیل نییه په کی له سه ر فابریقه و پسپوو هه نده سه ی میکانیکی و نه وده ردو به لایانه که وتبی . که بیین مه لای شاعیری کورد به مه لای شاعیری تورک بگرین ده بینن ئه وان له یه کتر نزیکتر بوون تا خه ره کی شه قلاوه و ته رسانه ی ئوسکودار ... ئیینو ئاده م له مه لای ئه زه ر دانه ماوه به لام پوست و (ئولزه - که خوی به دهستی خوی ناوه که ی نووسیوه) چوار هه زار سال له قاهیره دوواکه وتوو بوون .. ئنجا که یه کیک له سه ری زمانه وه ده لی شاعیری کورد چاولیکه ری شاعیری بیگانه ی کردوه ده بی شهرم له خوی بکاته وه چونکه له و سه رشکین کردنی شاعیری کوردا به لای که مه وه دوچاران به

کارکاره ی هه له دا چوه : جاریکیان له وه دا که سه ره شقی شاعیری کورد متنبی و سه عدی بی چاکتره نه ک گووفه کی قرناقو و مه لاریای شاره زوور ، هه روه که له زانستدا فه له کیاتی یونان رابه ری بی نه ک دیوی پشت چپای قافو و عه زیای واقلواق . جاری دووه میان له وه دا که به بیری کویره وه بووی دا نایه ت بوچی ته شی پیسی کورد پیی ناکری چاو لیکه ری له کارگه ی (فه تاح پاشا) بکات وه ک که زیوه ر به سه ری نظامی دا پویشت ، خو نه که ره ته شی پیس نه و چاولیکه ری ی کردبایه که س عه بیی لی نه ده گرت ، ئافه رینی لی ده کرا ؟ هه لیه ت ده زانم ئه م چاولیکه رییه نه ک به خه ره ک پیس ناکری ، به لکوله به ره و دوای سه ده ی بیسته مدا به پاره داره کانیشمان ناکری له هه له بجه کارگه ی قوماش دابنن .. قسه که بو روون کردنه وه ی داپرانی ئه و جوژه بیرکردنه وه ی ره خنه سازو ئه مسالی ئه وه له هه لکه وتی زه ق و زوپ ..

چی گوتم بویه بوو له صفره وه به ره و مونا قه شه بپوم ، ده نا شاعیری کورد ئه و بی بایه خه و لاسایی که ره وه یه نییه بوی به پاریمه وه وه یا عه بیدار بووی .. فه رموو شیخ ره زا بگره به هه ر شاعیریکی روژه لاتی ئیسلام بی و پیم بلی له کامیان داده مینی ؟

بانه م قسه گشتی و هه مه کیانه م لیره بن و سه ریک له ئارداویژی ره خنه سازه که خوار بکه ینه وه و بزانی چ ری نموونیه کمان ده کا بو ناسینه وه ی شیعی ساخ له هی چروک . ده لی : [به و شیوه یه ی له گوفا ره که دا هاتوو قسه کانم راگویت] .

«شعر : ته رجمانی ده ، چی به دلایی ، ئیش و ئازار ، دهر دو خه فه ت ... شین و شادی ... خوش ویستن و قین ... خرابی و چاکیمان به واته ی زیک و بیک به شیوه یه کی دلگیرا بو دهرده خات که هه موو که سی له ده می خویندنه وه یدا شیوه یه کی ده لی خوی تیا نه بیینی ، [لاپه ره 13 ی گوفا ره - شوینی خاله کان به مه به سستی کورت کردنه وه هه لپویران] .

به م بی و دانه کام شاعیری کورد له شاعیرایه تی ده شویری ؟ نه مه کوردی و سالم و نالی و حه ریق و حاجی ، گوینیان لی بگره ! چییان گو توه له وه به ولاره که به بیراندان هاتوو ؟ هیچ کامیکیان به پاره شیعیان نه گو توه ته رجه مه ی شیعی غه یریشیان نه کردوه . تو بلی شتیکیان گو تبی غه یری (ئیش و

ئازار .. دەردو خەفەت .. شین و شادی .. خوش ویستن و بۆق
 ئی بوونە وە ؟ هیندە هە یە دەشی ئەوان دەردو خەفەتیان ئە وە
 نە بووبی کە رەخنە سازە کە بە هەندی هە لگرتبی ، وە یا
 ئایینیکیان خوش ویستی کە مولحیدیکی سەردەم قینی
 لیبەتی . لە لایەن (چاکی و خرابی) یە وە ، عە یارە ی خەلق لە
 شوینیکە وە بۆ شوینیک و لە پوژگاریکە وە بۆ پوژگاریک دە گوێری ،
 بگرە نیستاکە لە تاقمیکە وە بۆ تاقمیک نرخی چاک و خراب
 جودایە : ئە و خەلقانە ی لە سەر تانسەری دنیای خۆماندا
 یە خەگیری یە کدی بوون لە بەر جوداوازی ی کیشانە ی (چاک و
 خراب) وە ها دلیرانە دەست لە جەرگی یە کدی گیردە کەن
 شاعیرو نووسەر و هونەر کارو بیریار هەر هیندە ی ئی داوا
 دە کرسی لە گەل خۆی دا راست گوێی ، دوو پوو نە بی ، فیل
 نە کا ، بە کردە وە دروشمە کانی خۆی بە تال نە کاتە وە . کابرای
 نە خویندوو گوێی (خاس بکە خراومە کە) رەخنە سازە کەش هەر
 وە ها دە ئی بە لام پیمان نالین چاکە چیبە و خرابە چیبە ، خۆ نە گەر
 ناویشی ئی بینن کە سی ئە وتو گوێیان ناداتی چونکە هەر کۆمە لە و
 تاقمە و بەر ژە وە ندە و ئایدیۆلۆجیا یە عە یارە ی تایبەتی خۆی هە یە
 لە و بازارە دا .

هەر لە هە مان لاپەرە دا دوازدە دێری دیکە لە و جوړە
 قسانە دە نووسی وە کوو (شعر چرایە کە تاریکی .. روشن
 ئە کاتە وە - شعر جوانی هە موو شتی کمان بوو دە ر ئە خات - شعر
 لە ئاوازی دلگیری بلبل .. لە .. لە .. لە .. دەنگی موزیکە
 مە عنایە کمان بوو دە ر دە چوینی - شعر ژیانە ...) . ئە م قسە
 لووس و لیکانە سەرە پای ئە وە ی چی ئی خەرج ناکری ، بە سەر
 هیچ بنگە یە کە وە ناو ویستن و خوێان بە هیچ لایە کدا ساغ
 ناکە نە وە . هە زار سالی ش پترە ئە و جوړە قسانە دە گوێری بە لام
 لە و ماو یە دا بە خە یالی کە سدا نە هات قسە ی ئە وتویی بو
 بوو چاندنە وە ی ئە بوو نە و اس و مۆتە نە بی و ئە نوەری و ابن
 الفارض بی هە تا رەخنە سازە کە ی خۆمان هات و بە خیری خۆی
 چاوی کردینە وە ..

لە کوتایی لاپەرە (14) و بە شی زۆری لاپەرە (15) بیروپا
 وە صفی (شیللی) دە نووسی تە وە لە بارە ی شیعرە وە ، ئە وانیش
 گوێی بی سنوور و بی (هویە) ن هەر گیز دەست نادەن بینە
 بی ناسە ی شعرو عە یارە ی رەخنە سازی ، وە کوو کە دە ئی
 (شاعر وینە یە کی ژیانە لە راستی ئە زە لیبە وە وەر گیرا وە -

لە شە وانێ لیک براندا فوو لە کوورە ی دل ئە کا - تەر جە مە ی
 نیگای ئاسکیکی سل ئە کا - بە خوینی دل و فرمیسی چا
 ئە نووسری ...) . وە ک دیارە رەخنە سازە کەش وە کوو شیللی
 یە ک ئایدیالیستی مۆدییل چە ند صە دە یە ک لە مە و بە رە ، ناشزانم
 ئە فە لسە فە وە بو ئایدیالیزم چوو وە یاخود لە جوینە وە ی قسە کانی
 شیللی بە ئایدیالیست دە شو بێی ..

دواتر لە کوتایی لاپەرە (27) و بە شی زۆری لاپەرە (28)
 قسە ی دیکە ی رەخنە سازە کە تۆمار کراونە تە وە ، سەر تانیا
 ئە مە یە :

لە پاش ئە مە ی کە زانیان شعر چپە رەنگە هە مووتان
 بقیژین بە سەر ما بلین : کە وا بوو وە کو تو ئە لیت کورد شعری
 نیە ؟ . پاش چە ند دێریک دە ئی : «خۆتان شعری کوردی
 بخویننە وە ئە گەر لە : (وتتیکی و زنداری قافیە دار) زیاتر تان
 دی : بلین هە یە تی ، دواتر دە ئی «کە وتم شعرمان نیە
 یعنی شاعرمان نیە : محوی ، سالم ، کوردی ، نالی ، ناری ،
 زیوەر ، حمدی ، مختار کین ؟ . رەخنە ساز بە ئین دە دا
 لە گوێریکی دیکە ی دا یە کە یە کە با سببان بکات و هە لیان
 سە نگینیت ، بە لام نە یکرد .

لە لاپەرە (30) دا دوا ی سەر شکین کردن و بە هیچ
 دە چواندنێ شیعر و شاعیری کورد [لە دە می دە رنە چوو هێچ
 شاعیریکی کورد لە و حیسابە دە ربهاوی] ئە مانە دە ئی :

«تووخوا پیم بلی کئی هە یە ؟ لە نیوہ ی شە ویکی
 کوردستاندا ، لە زەر دە پە ریکندا ، لە بە رە بە یانیکدا ، لە
 روژئاوایە کیدا ، سە یری کیو کە ژ بکا ، لە هاوینیکا سە یری
 گولشە ن لە بروانیتە تارای سە وزو سووری دە رو دە شت ،
 لە پایزیکدا گو ی لە ورشە ی رە شە باو خررە ی گە لاریزان ،
 لە زستانیکدا چاوی بی بکە وی شاعیریش نە بی نابی
 بە شاعر ؟ وەرە شعریکی دلدار ی شاعرە کانمان بخوینە رە وە کە
 ئە مە بە شی هەرە زۆری فەرمانی شعریانە ... هتە ،

کاکی رەخنە ساز ئە گەر ماویت لە خۆت ، دە نا لە تارما ییت
 دە پە رسم : کام شاعیری کورد هە یە ئە وە ی تۆ دە یلیت بە شیعر
 نە یدا بیتە وە ؟ تۆ خۆت نە ناس دە کە یت یان بە هاریە کە ی حاجی
 قادرو پارچە هە لبە ستە کانی نالی سەر بە بە هارو شارە زوور
 و قەرە داغت نە بیستووہ ؟ چون پیرە میردت لە بیر چوو ؟
 بە خۆی و چە ند پارچە شیعر ی سەر بە کوردستان کە ناگر لە دلی

هه‌ستیار به‌رده‌دهن ؟ ده‌سکێ له‌گۆله‌که‌ی باغچه‌که‌ی سه‌را
هونراوه‌ی سه‌ره‌تای سیه‌که‌نه ، له‌گۆیچکه‌ت نه‌ی زریکانه ؟
بێنی به‌لووتدا نه‌چوو ؟

ئه‌ی ره‌خه‌سه‌ر ! ئه‌ی خوینه‌ر : گویت له‌م حیکایه‌ته‌ بێ :

ساڵی 1957 به‌دوا لێشاوه‌که‌ی سلیمانی دا تیبی مه‌وله‌وی
سه‌ری له‌گۆیه‌ دا . یه‌که‌م شه‌وی ئاهه‌نگ ماموستا صالح دیلان
له‌نۆره‌ی خۆی دا پارچه‌ هه‌لبه‌ستیکێ پیره‌مێردی به‌ئاواز
خوینده‌وه‌ خه‌لقه‌که‌ی بێ سه‌رشیت بوو ... سه‌به‌نی معاوانی
شرطه‌ی کۆبی تکای ئی کردم که له‌شه‌وی دووه‌مدا کاک صالح
هه‌لبه‌ستیکێ دیکه‌ بخوینێته‌وه ... ئنجا ئه‌ی خوینه‌ر که
میله‌تیک تا ئه‌م راده‌یه‌ به‌ ئاگری شاعیره‌که‌ی هه‌لجێ چ
په‌ویست ده‌مینێ به‌ هانا بردنه‌ به‌ر عه‌یاره‌ی فه‌نی بو ئیسه‌پات
کردنی په‌وه‌ندی شاعیر به‌میله‌ت و خاکیه‌وه ؟ بو په‌وه‌پوچ
نه‌بوونی شاعیره‌که‌ی ؟ شیللی کاری وه‌های له‌ ئینگلیز کردوه ؟
له‌وه‌ته‌ی به‌ر له‌ 150 سالیک شیعری عه‌رووزی له‌ کوردستانی
عیراق و ئێران په‌یدا بووه‌ مه‌جلیسی شادی و پارێزگاری شه‌وانه‌و
به‌زم و ئاهه‌نگی کورده‌واری ئه‌و مه‌لبه‌ندانه‌ی به‌ له‌جه‌ی
باشووری ده‌ئاخوین ، به‌ شیعری شاعیره‌کانمان گه‌رم
بوته‌وه ، وێرایی به‌یت و به‌سته‌و لاوک و حه‌یران .. تا ئه‌و
سالانه‌ش له‌کۆبی ، کاتیک بووک ده‌گه‌بیشه‌ به‌ر ده‌رگه‌ی مالی
زاوا ، تا قه‌میک گه‌نجی ده‌نگ خوش له‌سه‌ر قه‌مه‌ره‌ی ده‌رگا
غه‌زه‌لی (ساقی له‌په‌رده‌ ده‌ر هات) ی سالمیان به‌ ئاهه‌نگ
ده‌خویندو تیکه‌ل به‌ هه‌له‌له‌ و قازو قووزو تیک هه‌ویشته‌ی قه‌واغ
رمبه‌ی بێ شایێ که‌ران و فیه‌قه‌ی زوێناو ته‌په‌ی ده‌هول ده‌بوو
که‌سیش له‌و حه‌شرو حه‌لایه‌ هه‌ستی به‌ که‌لینی (شیللی و
بایرون) نه‌ده‌کرد . شیعری عه‌رووزی کوردی تانیستاش له‌به‌ر
چه‌ژی کورده‌واری ئاشناتره‌ له‌ شیعری په‌های نوی بابه‌ت
به‌خۆی و به‌ته‌کانه‌ به‌ره‌وپیش چووه‌کانی په‌وه‌سه‌قافه‌تی
ئه‌وروپایه‌وه : به‌قه‌ده‌ر نزیک بوونه‌وه‌ی شیعردمان له‌فۆرم و
شێوازی ئه‌وروپا ده‌بێته‌ بابه‌تی ده‌سته‌ی خوینده‌واره
هێژاکان و له‌جه‌ماوه‌ری ناو کوچه‌و بازارو ده‌رو ده‌شت
ده‌تاری .. ره‌خه‌سه‌ر که‌مان له‌ سه‌ره‌تای لاپه‌ره (31) دا
ده‌لی : «شعریکی دلدارێ شاعره‌کانمان بخوینه‌روه . ئه‌گه‌ر
شێوه‌ی ژنیکت هاته‌ یاده‌وه‌ پیم بلی چه‌ ژنیکه ، چینی ؟
هن‌دی ؟ ... هه‌رچی بێ ژنیکی کورد نییه ، به‌ ئی ئاهه‌قیان نییه

ژنی کوردیان نه‌دیوه ، نه‌یان دیوه (به‌هی) مه‌ر بدوشی ،
(شیرین) مه‌شکه‌ بژه‌نی (گولناز) به‌شه‌ده‌ی لاریه‌وه‌ گۆزه
له‌سه‌ر شانی له‌کانی بێته‌وه ... له‌ئاست (مه‌ر بدوشی) دا ،
زۆربه‌سه‌یری ، راستیه‌کی بێ گومان هه‌یه‌ له‌ شیعری ته‌مه‌نی
20 - 22 ساله‌ی باپیرم باسی کچیک ده‌کات مه‌ری دوشیوه ،
دواتریش شه‌یدای بووه :

که‌بیری هاته‌ ناو میگه‌ل سه‌راپا قه‌رمزی پۆشی
مه‌لا ئیدراکی چوو شیخیش ته‌ریق زاهید نه‌ما هوشی

ئه‌گه‌ر ناوی ته‌شی رێسی هینابایه‌ ده‌مگوت (شیرین ته‌شینی
ده‌رێسی) یه‌که‌ی وه‌فایی بخوینه‌وه . نالی نه‌ک هه‌ر وه‌صفی
ئافه‌رت ، به‌لکوه‌ ئافه‌رتیکێ خیل ده‌کاو خیلبه‌که‌ی بو به
ئاراییشت داده‌نی :

پیم ده‌لین مه‌حبوبه‌ خیل و قیچه‌ مه‌یلل شه‌ر ده‌کا
خیل و قیچه‌ یا ته‌رازووی نازی نه‌ختی سه‌ر ده‌کا

حاجی قادر له‌ (شه‌مسیه‌یی شاهه‌نشه‌هی ئه‌رز) دا که
وه‌صفی گۆلی ده‌کا ، دیمه‌نی کچیکێ نازداری لاجان
نه‌خشه‌کیش ده‌کا .. شیعره‌کانی گۆران ، به‌شیکیان وه‌کوو
کامیرا وینه‌ی چه‌شمه‌ندازی گرتوه ، له‌ناوی دا ئافه‌رت :
وه‌صفی شانوو ژنه‌ دانسه‌ره‌که‌و تیبی موسیقاکه‌ی هه‌ر به‌و
کراوه . باوه‌ر ده‌که‌م له‌قه‌صیده‌ مه‌شووره‌که‌ی (ابن الرومی)
تیه‌راندوه‌ که‌ وه‌صفی جاریه‌یه‌کی گۆرانی بێژی تیدا
ده‌کات . مصباح الدیوان له‌ قه‌صیده‌ی شه‌وه
مه‌شووره‌که‌ی دا ، هه‌ر چه‌ند ده‌شلی کاری خه‌یاله ، په‌یکه‌ری
ئافه‌رتی داتاشیوه : به‌ئیزنی خوینه‌ر ئه‌م پارچه‌یه‌ی ئی
ده‌نووسم :

وه‌ک تازه‌ هه‌لووژیکێ له‌ناو دوو لقه‌دابی
وا ریک گۆشراپی که‌ له‌ دوولاهه‌ قوه‌بابی
هه‌ندیکی قوه‌بابیت و ئه‌وی دی قله‌شابی
قلشانی نه‌وابی که‌ به‌چاو فره‌قی کرابی
هه‌ر وه‌ک که‌ له‌سیونیکێ درابی له‌بی نه‌شته‌ر

ده‌ک بو سیکرو ئه‌فسوونت که‌له‌ شاعیر !! توخوا که‌له‌و
قه‌صیده‌یه‌دا له‌وه‌صفی به‌یه‌کدی گشتنی له‌گه‌ل یاره‌که‌ی

ئه ندازهی پيوه گه شانه وهی ، ده خوینینه وه :

ده بزانه چ شیرینه که روح بیته وه بهر بهر !!

ههست ناکهیت فەرهنمایی یهک ده تگریته وه ؟ مصباح الدیوان لهو شیعره دا چی نه هیشتوته وه له لهزهتی چهژی ئافرهت نه یگوتی ، پښتریش نالی له وه صفی مه ستوره وینه کیشی و په یکه تراشی ئافرهتی کردبوو سه رمه شقی دادا بوو بو مصباح الدیوان . ئه م دوو وه صغه بگرن به قصیده مه شووره که ی (نابغه الذبیانی) که پیی ده گوتری (المتجرده) و بزانه ئه مانه له کوی و ئه له کوی . به هه مه حال ههست کردن به تامی می یینه ئیمتیاژیک نییه بهر ئه وروپا که وتبی ، کوردیش تیدا خاوهن پشکه . له گه له ئه مه شدا نابی له بیر بکه ین که هه ر واقیعه داخوازی و بریاری خوئی هه یه له باسی هه ستداری وهک وه صفی له شی ئافرهت ، خو ئه گه ر به سه لنین شاعیری کورد ئافرهتی نه دیتوو هتا بتوانی وه صفی بکات عوزری خوئی له گه له خوئی دا ده بیته و بوشی ده مینینه وه له جیاتی ئه وهی قهرزدار بی .. هیهچ که سیک له هیهچ مه دیدانیکدا به ولای توانایه وهی لی داوا ناکری .

رهخنه سازه که مان له لاپه ره (6) وشه یه کی له ده م ده رها ت بو عه بیدار کردنی شاعیری کورد که گوتی : «شاعره کانمان هتا ئیستا بروا ناکه م له واته ی سیاسی وستایش زیاتریان بیستنی ..» . مه به ستم له وشه یه (واته ی سیاسی) به که دیاره به لای رهخنه سازه که وه نرخیکی ئه وتوی نییه . هه رچه ند ئاشکرایه له بابته تی ناو دیوانه کان که سیاست و ستایش ناوه روکی شیعره کوردی بهر له 1930 پر ناکه نه وه ، هه ر خویشی دواتر گوتی دلداری به شی هه ره زوری شیعره شاعیره کانی کورد ده گریته وه ، به لام لیره دا مه به ستم نییه ئه وه له یه ی راست بکه مه وه به لکوو ده مه وی بلیم رهخنه سازه که له و بی بایه خ کردنی بیستنی شتی (سیاسی) ئه وه نده له واقیعی کورد و میله تی وهک ئه ویش پښت ری بووه که ئیتر هه رچی شیلی و بایرون و فیکتور هیگوی دنیا هه په بخرینه دهسته ته رازوویه وه ناتوانن قورسی بکه ن : له سالانی 930 ، که تازه به تازه کاره ساتی شه شی ئه یلوول پووی دابوو ، پښ ئه ویش و دوای ئه ویش شورشه کانی شیخ مه محمود ته قی بوونه وه ، ئه گه ر شاعیری کورد و شیعره کوردی گوی گرو گوی بیستی بابته تی سیاسی نه بووین و شیعریان به ره و سیاست و بیبری

قه و مایه تی نه چووبی چ حورمه تیکیان پیوه ده مینی ، میله تیش هینده نه زوک بی نه توانی به زمانی شاعیره کانی وه ده م له ئیش و ئازاری باری سیاسی خویه وه بدا هه قی ئه وهی نابی رهخنه سازه که په روشی لایه نی بی که لکی شیعره ی بو بخوا چونکه میله ت به و نه زوکییه ی له مافه بنه ره ته که ی ژیانو به خو نازینی تراز او ه .. ئیمه که نووسینه کانی پوژنامه ی ده وری شیخ مه محمود له سه ره تاکانی بیسته کان ده خوینینه وه و سروده کانی ئه و سه رده مانه به بیر خو ماندا ده هیینه وه و کوردستان و چاره نووسی کورده وارییان تیدا ده بینین ، ده زانین خه لقی ئه و ده مه به نووسه رو شاعیره و جه ماهیره وه پتر روله ی سه رده می خو یان بوون له و رهخنه سازه ی که 10-12 سال به دوا ته جره به ی ئه واندا ته زووی (ئهی وه تن مه فتوونی توم) ی پیدا نایه ت . سه یریش له وه دا نییه چونکه به نمونه کانی نووسینی دا دیاره گه نجیکی روماننیککی خه یا لوی دور له واقیعی کورده .. ته نانه ت که دیت و ته رجیحی به سته بیژوبه بیت هون ددا به سه ر شاعیری عه رووزی کوردا هه له یه ک ده کا زور ئاوخوازی بی : من له نووسینی دیکه دا گوتومه ئه وانه ی عه یب له شاعیره کانی سه ده ی بیسته م ده گرن و به ره مه کانیان بی که لک ده کن سه ره وین له دنیا راده مین چونکه گونا می ئه و شاعیرانه بریتی بوو له وهی که فیری سه قافه تی سه رده می خو یان بوون له نه خوینده واری پرگار بوون و گه بیشته پایه ی مه لایه تی و شاعیری و میرزایی ئنجا که وتنه بهر تیرو شیری توانجی خوینده واری شلکی ئه م سه رده مه وهک میرووی بالی لی برسکی بهر غه زه بی خوا ده که وی ، ئه ممانه گه ر به نه خوینده واری مابانایه وه بهر ئه و په حمه ته گشتیه ده که وتن که بو گیانی مردووان به ری ده کری .. ئه وساش روپه ره ی میرووی ئه ده بمان سه ی و خاوین و لوس ، وه کوو ده شتی کاکی به کاکی ، ده مایه وه هه ر پیی ده ویست شاسواری وه کوو ئه م رهخنه سازه قه له می سه قافه تی نویی له سه ر بگیری ..

ماوه ته وه له مه یدانی رهخنه سازی دا شتیك بلیم جاری نه گوتراوه :

رهخنه ی ئه ده بی ئه گه ر لایه نی هونه ری ی بابته تی رهخنه لی گیراوه نه گریته وه له مه فهرومی (رهخنه ی ئه ده بی) ده شوروی و ده بیته وه عزو ناموزگاری و به لای ئه خلاقدا ده چینه وه . من که

گوتم : هوکابرای به قال سنوه کانت مه ده به رسه ماوسول دهنه
 فیتامینیان ده مری [نه گه راست بی ده مری] نه بوومه
 (ره خنه گری هونه ری) به لکوو بوومه دکتور . به لام که هاتم
 عه بیم له پیز کردن و ته رتیب دان و جووری دیار خستنی میوه کانی
 گرت به ره و لایه نی (جمالی و هونه ری) ده بمه وه . نه دهب ،
 هونه ر ، یاری ، ته مسیل [نه ویش هونه ره] ، دامه و شه ترنج ،
 باغ وانی ، نه خش و نیگار ... و چه نده ها لایه نی دیکه ی ژیانی
 کو مه لایه تی و باری گوزهران همن ده چنه ژیر سه ره ناوی
 (مه هارت) له پاشدان تاییه تیه کانیان لیکیان جودا ده که نه وه :
 حیکایه ت بیژی هیژا هونه رکارو ماهیره به لام جودایه
 له گورانی بیژ ، هه روه هاش هه موو مه هاره تیکی دیکه . نجا
 نه گه ره خنه گره فراموشی کرد که له شیعو هونه ردا لایه نی
 مه هارت هه یه و خوئی به لایه نی فه لسه فه ی بابه ته که وه خه ریک
 کرد هه قیه تی له سه رکول شیخایه تی دانیشی . به نمونه ،
 (بردیّه ی) بو صیری به دارشته ره نگینه که ی هونه رومه هلوته ،
 به ناوه رو که که ی سو فیه تییه : نجا نه گه ره لروخسارو له
 ناوه رو کیمان کولیه وه یان به ته نها له پوخساریمان کولیه وه
 ده بینه ره خنه گری نه ده بی ، به مه رجیک قسه کانمان نرخی نه و
 وه صفه ی پیوه بی چونکه هه موو عه یب گرتن وه یا نر خاندنیک
 ناچینه پله ی ره خنه ی نه ده بییه وه ، نه ممه نه گه ره به ناوه رو کیه وه
 خه ریک بووین و شیوا زمان به لاوه نا نه و سا ره نگه (اصولی ،
 نحو ی ، کلامی ...) بین . نه و نایه تانه ی سووره تی (الشعراء)
 که باسی شاعیران ده کن ته نها به لای ناکاردا چوون و خویمان
 له هونه ری شیعر نه گه یاندوه ، باسی شیوا زمان ناکه ن ،
 موسیقای ناوه کی هه لئاسه نگین ، ره خنه له دارشتن ناگرن ..
 به لکوو له کولانه ی خواناسین و روانگی به هه شت و چه هه ننه م
 (اعملوا الصالحات) هه شاعیران سه رشکین ده کن . نه گه ره
 له جیاتی (ویقولون مالا یفعلون) بیانفرموبایه و اتا به قوربانی
 نارایشت ده کن وه یا له پیناوی گیش و سه روادا که سه ره
 ده کن به بی وه یا له ته شبیهی حوشتتر به حوشتتر مرغ
 ناشاره زان ... ده شیا خه یال له ره خنه ی نه ده بی بکینه وه .
 نه و نایه تانه هه ره ده چنه وه ریزی (ویمنعون الماعون - ویل
 للمطفین) با ناوی شاعیریشان هینابی . بیننه وه سه ره حیسابی
 کابرای ره خنه ساز ، راسته خه ریکی ره خنه یه به لام قسه کانی
 به هیچه وه به ند نابن .. شتیک نالی پیروه ی لی بگری . باشتیرینی

گوته کانی به ره له هه زار سال گوتراون ، ته نانه ت ناگای له خوئی
 ده بیری ره خنه له کی ده گری : له لاپه ره 33 دها ده لی : «... به لام
 نه مانه ی نیمه [شاعیرانی نیمه] ناویکی لین ... له عه صری
 (20) هه می شارستانیه تی دا لاسایی شاعیرانی حوت و ،
 هه شت عصر له مه و به ره ده که نه وه نه مه ده لیت که چی
 گالته به شیعیری سالم و نالی ده کات که هه سه ده یه ک
 له پشترن و داهینه ری شیعیری عه رووین له هه موو کوردستانی
 له هجه ی جنوبی .

راستیه که ی ره خنه ی وه که نه وانه ی ره خنه سازه که
 ده یانگری ، نرخ به وه دا په یدا ده کن که دواتر له سه ریان
 ده نووسری : کابرایه که ده سستی دایه شمشیرو چوه راوی
 پلنگه که گوئی له ده نگی پلنگیش بوو هه لات هی نه وه نییه به
 نووسین خه ریکی بیت چونکه راوکه ر نییه و پیویش نه گرتوه .
 ته نها له وه دا هه قه باسی بگری که بگوتری پلنگ نه و ده عبایه
 خویره وه نییه تو بچیه راوی . د. کامل خوئی ماندوو کردوه به
 به راورد کردن و به به لگه هه ندی له ره خنه کانی به ره ره چ
 بداته وه ، وامنیش به دوا نه ودا خویم ماندوو کرد ، ته نانه ت
 له لاپه ره 31 دها دوو به یتی ساله کانی 1920 له شیعیری (احمد مختار
 جاف) ده هینیتیه وه به نمونه بو هه بوونی شیعیری کوردی که لای
 دابی له بابه تی دلداری ی لاسایی که ره وه :
 «شاعیرانی کورد به سه به س باسی زولف و چاوبکه ن»

به لام سه ره رای نه وه که ره خنه سازه که خوئی له لاپه ره ی
 پیشووتردا گوتی (له گه ل نه سیری نیم له وه دا که ده لی «ترکی
 اشعاری عشق بازی که گه ره زه وقت هه یه») پیشتریش له زیمندا
 عه بیی له فکری سیاسی شاعیره کان گرتوو ، نیمه نه گه ره دوا
 شیعیری نه و توپی دا بگه رین حاجی قادر هه یه به ره له احمد
 مختار به 30 سال وه یا زیاتر گوتبووی :

حه یفه بو پیوا ی صاحبی ته مییز
 هینده باسی مه کانی پیسی و میز

سالانی بیستیش هه نگامه ی شیعیری پر خروشی گیانی
 کوردایه تی بوون . پیره میرد گوتبووی :
 کچانمان له ژیر به یداغی ره شدا
 چاوه لئه هینن به خوینی گه شدا

كوپانمان هموو بهوردو درشت
له رپي ئازادي خو نه دهن به كوشت
ئازادي نابي سهر به ستي نابي
ئازادي دهبي هر خوین به هابي

مه لا حه سه ن بوركاني «ئەي كوردی سته مدیده‌ی»
ته قانده بووه . زیوه رو بیکه س ئاگروچکه کانیا ن خستبوه ناو
هه لبه سته وه . له كوینی مه دره سه ی حاجی قادر له لایه ن
باوکه وه به بیرى نوئى تره وه ژیا بووه . له و سالانه دا شیعرى
سه ر به كوردایه تی و پوو له كومه لایه تی و دژى ئه فسانه و
لایه نگیری زانست و جورمه ت كار بو ئافره ت و ئه و ته رزه بابه تانه
ته نگی به شیعرى دلدارى هه لچنى بوو : حوكمداریه تی شیخ
مه حموود و شورشی شیخ سه عیدی پیران و بزووتنه وه ی سمكو
ویژدانی شاعیرانی به گیانیکی تیرو ته ژى ی نوئى خوازی پوو وه
سه ده ی بیستم زاخاو دابوو . هه ر له و سالانه دا ده ست كرابه
له چاپ دانى دیوانى شاعیره كانی ئه وسا و سه ده ی پیشووتر .
بارى شیعرى ئه و ده مه ی كورد گه لیک پیش پله ی گوپانی مادی
كورد كه وتبووه كه له رینكاری نیفلاسدا بوو . ئه مانه هموو
به لای په خنه سازه كه وه بایی بوولیکن ، په نکه بیریشی لی
نه كرده بینه وه چونکه به کیشانه ی شیعرى شیلی شاعیره كانمان
هه لده کیشی . ئه و نه گه ر هه چی زانیایه له بریاری بارى مادی و
ده ورو به رو پله ی شارستانه تی ده بوو كرنوو ببا بو نالی كه 80
سالیك به ر له گوتاره كه ی په خنه گرانه ی گوتبووی :
«كه س به ئه شعارم نه لی خو كوردییه خو كوردییه»

به داخه وه هه مان خوله بیر كردن بو ماوه یه ك له هاش شه ری
دوه مه دا سه ری له به شیکى ئه دیبی كورد شیواند ، نیستاش
له شیرازه ی گه لیک گوتارو هونراوه ی ئه م پوژانه ماندا هه ست به
جوره لیلیه کی بینین ده كرى ، به لام به تیکزایی سه قافه تمان
ماوه ی به رچاوی بریوه : ده ست و قه له می په نگی و زمانى ته پو
هه راو ئا بپووی كوردایه تی ده پاریزن و بو ی ده جه نگی و
تاراده یه کی دل خوش بكا (هه ست به خو كردن و رینگا دوزینه وه)
په یانه وه دیاره .

له گوتاره كه ی (د. وریا عمر امین) په ك پوون كرده وه و
یه ك تی بینى به پوویست ده زمانم :

پوون كرده وه كه ئه وه یه كه پاناوی لكاو له زاری
كرمانجی خواروودا له پووی هیزه وه دووبه شن : به شی
به هیزیان ئه وه یه له رابوردووی تیه پدا به كار دین وهك :

گوتم گوتمان
گوته گوتتان
گوته گوتیان

به شی بی هیزیان ئه وه یه كه له رابوردووی تی نه په پدا
ده رده كه وى و به دوا مضارعی تیه پو تی نه په پدا دیت :

نووستم	نووستین
نووستیت	نووستن
نووست	نووستن
ده نووم	ده خووم
ده نووین	ده خوین
ده نوویت	ده خویت
ده نوون	ده خوون
ده نویت	ده خوات
ده نوون	ده خوون

وهك دیاره پاناوی كه سی په كه می تاك له هه موو باراندا
هه ر (م) ه .

ده رنه كه وتنى پاناوی كه سی سیه می تاك له رابوردووی
تی نه په پدا دواتر به تی بینى بو ی ده گه پیمه وه .

به هیزی و بی هیزی پاناوه كان جگه له وه ی كه تیه پو
تی نه په پو بوونی كاره كانیا ن له رابوردوودا هیمای بو ده كات
دیارده یه کی ریزمانیشی لی ده كه وینه وه ئه ویش بریتیه له وه ی
كاتیک كه پاناوی لكاو نه لكاوی به هیزو بی هیز له رابردووی
تیه پدا وینگا هاتن هه میشه بی هیزه كه ده بیته به ركار هه رچه ند
شوینی كاراشی گرتیه ته وه . ده زانین به پینی ده ستووری گشتی
له ریزماندا كارا (فاعل) به دوا به ركار (مفعول) دا دیت وهك گولم
چنى .

توم دیت

نیمه یان گرت

به لام پاناوی بی هیز له هه موو باراندا ده بیته به ركار :

دیتمن	من نیوه م دیت
دیتنم	من نیوه م دیت
دیتیانیت	تویان دیت

دیتیمیان تویان دیت
 له هر دوو فورمدا راناوه کانی (ن ، یت) بهرکاره .
 راناوی که سی په که می تاک چونکه هر شیوهی (م) ی
 هیه ، به لای باوه رموه ، پیویسته له جیگه ی کارادا به کارا
 بروت :
 دیتمت
 دیتتم
 دیاره له رسته ی په که مدا (م) بهرکاره . به لام له رسته ی
 دوو مدا گومان هیه له ودا نایا کام راناو کارایه و کامیان
 بهرکاره :
 هرچند هق وایه بگوتری (دیتیمیت یان دیتیم) به لام
 که گوترا (دیتتم) پیویسته راناوی (ت) بهرکاره بی .
 ده مه ته قه له سهر (دیتمانیان ، دیتانمان ، دیتیمانمان ..)
 وله سهر (ده تانینین ، ده مانینین ...) لیره دا جی نابیته وه .
 تی بینیه که نه مه یه :
 راناوی لکوی که سی سیه می تاک له (مضارع) دا
 ده رناکه وی . کوتایی کاری که سی سیه می تاک سی جوری
 هیه :
 ده کات
 ده چیت
 ده ژیت
 لیره دا چاوپوشی له شیوهی (دهکا ، ده چیتن ..)
 ده که یان .
 له نووسینی دیکه مدا له سهر نه م باسه م نووسیوه و دوو
 به لگه م بوئیسپاتی رایه که م دهربریوه :
 به لگه ی په که م : نه گه رنه و کوتایی یانه (ا ، ات ، اتن -
 ی ، یت ، یتن - ی ، یت ، یتن) راناوی لکار بانایه ده بوو
 نه وانیش وه کوو راناوه لکاره کانی دیکه له رسته دا بینه بهرکار .
 نیمه ده لنین :
 دیتیمیت توم دیت
 دیتمن نیوه ، نه وانم دیت
 دیتیانین نه وان نیمه یان دیت .. هتد
 به لام نه گوتراوه و ناگوتر ی :
 دیتیمیت ، دیتیمین ، دیتما ، دیتما ..
 به که س ناگری له سنووری ریز گرتن له ریزماندا بلی نه و

کوتایی یانه (یت ، یتن ، ا ، اتن ..) راناو و ناشینه بهرکار .
 تاکه به هانه په کی شکی بیه م بو نه وهی به راناو دابندین هر
 نه وه یه که له فارسیدا کوتایی کاری که سی سیه می تاک ، تیپه رو
 تی نه پهر ، له مضارعدا که (د ، اد) به لای هندی له
 زمانناسه کانیانه وه راناوین ، به لام له فارسیشدا که س جهوایی
 نییه که لئی بهرسری بوچی نابنه بهرکار ؟ خو نه گه رده رچووله
 فارسیدا دهنه وه بهرکار دیاره هه قیانه به راناویان دابنن . من
 به گومانه وه قسه ده که م له بهر نه وهی به له دی فارسی نیم بابی
 بریار دان له باسی وه هادا . وهک بزائم نه وهی له فارسیدا ده بیته
 بهرکار بوکه سی سیه می تاک (ش) ه وهک (گفتمش ،
 می گویمش) .. له په هله ویش هر نه وه راناو بووه . له کوردی دا
 نه م کوتایی یانه زیادییه کی گه ردانن وهک ناوانه لیره و له وی
 زیاده ی وه ها دینه قسانه وه ، به نمونه له سلیمانی ده لنین : بوم
 بینه روه [له جیاتی بینه وه] ، هاتمه وه وانئ [له جیاتی
 هاتمه وه] . له زور جیگه دا ده گوتری نیسته کینی له جیاتی
 [نیستا] ، راوهسته کنی ، له جیاتی [راوهسته] . ناوچه هیه
 ده لی : گرتبام هه یشه ده لی گرتبامایه ، بمگرتبایه ، بمگرتایه ،
 بمگرتبا .. نه وهنده هیه نه و (ت) . و (تن) هه مه کیره له وان .
 هه رچی (ا ، ی ، ی) جی بایه خ نین بو لایه نی راناو بوون
 چونکه ناشی راناویک سی جارن بگوپی .
 به لگه ی دووهم : واده زانم نه مه یان به هیزتریشه .
 به پپی راناو بوونی نه و کوتایی یانه ده بی له کاری
 (چووبیت ، چووبیتن) دا نه م (یت ، یتن وهیات ، تن) ه راناو بی
 چونکه (ده بیت) هر خوویه تی هاتوته دواپی (چوو) وه ته نها
 نیشانه ی (ده) ی لی قرتاوه . ننجا نه گه ر نه مه وه هابی چ بلین
 له ناست (چووبیتین ، چووبیتیت ، چووبیتیم) چونکه له م
 پیزه یه دا دوو راناو به دوا په کدی دا دین هر دوویان کارا
 (فاعل) و په کیان بو که سی سیه می تاک نه وی دیکه شیان بو
 که سی په که م وه یا دووهم ؟ قسه ی نه وتویی می کردن نییه .
 (چووبیت) کاری تی نه پهره . که بلین (کردبیتی) نه وسا
 دوو راناوی که سی سیه می تاک به دوا په کدی دا دین
 هر دووشیان کارا ، په کیان به هیزونه وی دیکه شیان بی هیز !!
 واده زانم بهر له وهی نه م هه له یه ش وه کوو وشه کانی
 (فرمان ، راناو) چنگ له هه ناوی ریزمانی کوردی گیر بکات
 پیویسته له سهر ماموستا دلسوزه کانی زمانی کوردی نه فه سی

ببین . وشه‌ی (فرمان) به‌کار هیئانیکی بازاری‌ی وشه‌ی فرمانه به‌واتای (امر)ی عه‌ره‌بی . ئنجا نه‌خویندوو گوتی (فرمانی خویم به‌جی هیئا) مه‌به‌ستیشی (ئه‌و فرمانه‌ی به‌سه‌ر مه‌ویه به‌جیم هیئا) یه‌تاقمی خوینده‌واریش گوتی دیاره (فرمان) به‌واتای (عمل ، فعل) دیت و کردی به (فرمان)ی پیزمانی له‌جیگه‌ی (فعل)ی عه‌ره‌بی ... هه‌رچی وشه‌ی (پاناو)ه به‌دژایه‌تی زمان و پیزمانی کوردی پیشگری (پرای) له‌فیعه‌وه هیئاوه بو سه‌ر وشه‌ی (ناو) که له‌به‌ره‌ی (ناو) - noun) ه . ئه‌م ره‌فتاره وه‌ک ئه‌ویه به‌گوتری (هل مه‌تره‌ق - وه‌ر گوزه - داباینجان) . ئه‌که‌ر بلین له (ئه‌را) وه‌گورت کراوه‌ته‌وه ده‌بوو بگوتری (ئه‌رای ناو) وه‌ک که گوترا (بوئاو) .

واشده‌زانم وشه‌ی (کار) بو (فعل) له‌هه‌موو زاراوه‌کانی دیکه‌باشتره هه‌رچه‌ند ئه‌ویش verb ناگریته‌وه به‌لام چونکه له‌هه‌موان پتر به‌لای (تجرید) دا بوته‌وه په‌سه‌ندتره له (کردن ، کردار) . وشه‌ی (کارا) بو فاعلو (به‌رکار) یش بو مفعول به‌وشه‌ی جوانن ، هه‌ر له‌و بواره‌یشه‌وه وشه‌ی (کارگیر) له (به‌پویه‌به‌ر ، سه‌ره‌رشتی‌که‌ر خوشتره . زیده‌واتای تجرید له وشه‌ی کاردا به‌وه‌پوون ده‌بیته‌وه که ده‌گوتری (کاری تی‌کرد) نه‌ک کرداریان کردن .

له‌ئاست لیکولینه‌وه‌کانی لیژنه‌ی زمانی کوردی ته‌نها دوو تی‌بینی ده‌رده‌بیم :

یه‌کیان ئه‌ویه ، له‌کوردی دا سی ریزه‌په‌یدا نییه بو زه‌مانی رانه‌بووردوو . له‌زاری کوردی ناوه‌ندی (خواروو ، باشوور) دا ته‌نها یه‌ک ریزه‌هه‌یه ئه‌ویش بو نیستاو دواتر وه‌ک (ده‌پوم ، ده‌خوم ..) . له‌زاری کرمانجی سه‌روودا دوو ریزه‌هه‌یه (دجم ، دیمجم) . لیژنه‌ زور به‌پووناکی بو سی زاراوه‌ی (حاضر ، مضارع ، مستقبل) نه‌چوو چونکه (مضارع) ده‌خلی به‌سه‌ر زه‌مانه‌وه نییه به‌لکوو به‌واتای (مشابه ، مماثل)ه له‌و‌پوووه که (یضارع الاسم فی قبول الحركات) . له‌رووی زه‌مانه‌وه یا (حاضر) هه‌یه یا (مستقبل) ئه‌ویش له‌عه‌ره‌بی دا به (سیفعل ، سوف یفعل) ده‌رده‌بدری و ریزه‌ی تاییه‌تی بو دانه‌ندراوه .

تی‌بینیه‌که‌ی دووم ئه‌ویه که گۆرانی ده‌نگی (نه) به (م) له‌و شوینانه‌دا که لیژنه‌ نمونه‌ی بو هیئاونه‌ته‌وه ناچیته‌ریزی ئه‌و گۆرانه‌ی که باسه‌که لئی ده‌دوی : گۆرانی ده‌نگی

(ن)ی وه‌ستاو به‌ده‌نگی (م) له‌به‌رایی ده‌نگی (ب) دا به‌فرمانی ده‌نگساز (فونته‌یک) ده‌بی و ناچاریه : ئه‌که‌ر هاتبایه‌ جاریک گۆراییه‌و جاریکیشیان نه‌گۆراییه‌ ده‌شیا نمونه‌ی لی به‌پیدری . له‌ وشه‌ی (ته‌پنگیر) دا که به‌شیکی کورده‌واری به‌هه‌له‌ ده‌یکاته (نیمگیر) ده‌نگی (ن) به (م) گۆراوه ، به‌لام که ده‌گوتری (شه‌مه ، به‌رامبه‌ر ، چه‌مبۆله ، سه‌مبه‌ر ، ته‌مبه‌ل ...) له‌چیا‌تی (شه‌نه ، به‌رانبه‌ر ، چه‌نبۆله ، سه‌نبه‌ر ، ته‌نبه‌ل ...) پیی ناگوتری گۆران چونکه زوربه‌ی وشه‌کان تانیستاش هه‌ر به (ن) ده‌نووسرین ، ئه‌وه‌ی له‌نووسیندا ده‌یانکاته (م) هه‌له‌ ده‌کات . له‌عه‌ره‌بی هه‌مان ده‌ستور هه‌یه به‌لام له‌نووسیندا هه‌له‌ ناگری .. گۆرانی (ن) له‌وشوینه‌دا ، له‌زمانی کوردی ، وه‌ک گۆرانی ده‌نگی (ل ، ت)ه که لامه‌که به‌وه‌ستاوی ده‌که‌وینه به‌رایی (ت)ه که وه : شه‌پله ، قه‌لتاره ، پالتو ، ئالتوون .. له‌گوتندا ده‌بنه : شه‌پله ، قه‌لتاره ، پالتو ، ئالتوون .. ده‌نگی (ک ، گ) یش له‌به‌رایی (ی) وه‌یا (وی) کلۆ ده‌کری : له‌سلیمانی که (د) به‌دوای (ن)ی وه‌ستاو دا هات ده‌گریته (گ) . ئه‌م ته‌رزه‌گۆرانه جودایه له‌گۆرانی (کشپل ، قشپل - سه‌قه‌ت ، سه‌که‌ت . که‌وت ، که‌فت ...) . بو دوزینه‌وه‌ی باری راستی له‌گۆرانی ده‌نگه‌کانی وشه‌ی کوردی پیوسته‌ ئاو له‌کتیه‌کانی زه‌رده‌شتی و نووسینه‌کانی په‌له‌وی و سانسکریتی و ئه‌و جوهره سه‌رچاوانه‌ بدریته‌وه . به‌نمونه (سوور ، سوو)ی کوردی و (سرخ)ی فارسی له‌ئافیس‌تادا (سوخره) بووه . وشه‌ی (په‌زی) کوردی له‌ئافیس‌تادا (په‌سوو ، په‌شوو) بووه . به‌لای منه‌وه وشه‌ی (که‌له) له (که‌له‌شیر ، که‌له‌باب) دا هه‌مان (که‌هرکه‌ی) ئافیس‌تایه به‌واتای (ته‌یر) به‌و پییه‌ره‌نگه (که‌هرکه‌شیر ، که‌هرکه‌باب) . بووبی زور ده‌نگی (ر)ی ئافیس‌تادا دواتر گۆراوه به (ل) وه‌ک ده‌شزانین ده‌نگی (ل) له‌ئافیس‌تادا نایه‌ته به‌رچاو . له‌لاپه‌ره (83)ی (فره‌نک ایران باستان) له‌نووسینی بوورداود هاتوووه : وشه‌ی taro - mati به‌واتای (خیره‌سری ، نا سازگاری) که له‌دوو وشه‌پیک هاتوووه ، به‌باوه‌ری من که‌رتی یه‌که‌میان (taro) هه‌ر ئه‌و (ترو) یه‌یه که نیستا له‌کوردی دا به‌کار دیت . لیژنه‌دا هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ ماوه‌یه هه‌یه که هیئا بو ئه‌م لایه‌نه بکه‌م ، لیکولینه‌وه‌و تووژینه‌وه‌ی سه‌ره‌له‌به‌ر جیگه‌و کات و باری له‌بارتری ده‌وی .